

УДК 657

Бондаренко Т.Ю., к.е.н.

Криворізький економічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

МЕХАНІЗМ БЮДЖЕТУВАННЯ ВИТРАТ

В статті досліджено сутність понять «бюджетування», «бюджет». Запропонована класифікація бюджетів та підходів до їх розробки. Сформовано методичку побудови бюджетів постійних і змінних витрат.

Ключові слова: бюджетування, бюджет, гнучкий бюджет, фіксований бюджет, витрати.

Bondarenko T.

MECHANISM OF COST BUDGETING

This paper investigates the nature of concepts "budgeting", "budget". The classification of budgets and approaches to their development. Formed method of construction budgets of fixed and variable costs.

Keywords: budgeting, budget, flexible budget, a fixed budget costs.

Бондаренко Т.Ю.

МЕХАНИЗМ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ РАСХОДОВ

В статье исследована сущность понятий «бюджетирование», «бюджет». Предложенная классификация бюджетов и подходов к их разработке. Сформирована методика построения бюджетов постоянных и переменных затрат.

Ключевые слова: бюджетирование, бюджет, гибкий бюджет, фиксированный бюджет, расходы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Планування витрат є однією з найактуальніших проблем сьогодення, оскільки більшість робіт присвячена плануванню та встановленню раціонального рівня прямих та змінних витрат, що залежать від обсягів виробництва. Зокрема, майже не приділяється уваги до плануванню та нормуванню витрат, які бувають у разі повного зупинення виробництва, оскільки мають постійний характер. Визначення їх оптимального розміру є основним завданням аналітиків

Бондаренко Т.Ю.

та науковців, оскільки знаючи їх розмір, можна визначити так званий мінімально необхідний розмір прибутку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у розроблення теоретичних та прикладних засад бюджетування на підприємстві зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Апчерч А., Бень Т., Білик М., Бланк І., Бочаров В., Бутинець Ф., Гамаюнов В., Голов С., Довбня М., Жамойда О., Зятковський І., Кисельова Т., Ковтун С., Кузьмін О., Мельник О., Самочкін В., Старожукова І., Хан Д., Хруцкий В., Чумаченко М., Щіборщ К. та інші. Незважаючи на посилений інтерес до бюджетування у наукових колах, залишаються нерозкритими питання бюджетування витрат.

Ціллю статті є дослідження теоретичних і практичних засад управління підприємством за допомогою бюджетування витрат.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У західній практиці, за згадки про фінансові плани, зазвичай користуються словом «бюджет». Бюджет – фінансовий документ, що відображає серію спланованих дій та подій, які відбуватимуться в майбутньому, тобто це прогноз майбутніх фінансових операцій. При побудові системи бюджетування важливо визначити оптимальний період бюджетування. Враховуючи особливості виробничого процесу та специфіку діяльності в умовах значної невизначеності та мінливості зовнішнього середовища, пріоритетним і найактуальнішим напрямом дослідження в галузі бюджетування діяльності має стати короткострокове бюджетування, тобто складання місячних бюджетів.

Короткостроковий бюджет передбачає найдетальніше планування та найкращим чином підходить для випадку «швидких змін». Що менший період планування, то менше невизначеності і більше надійності у прогнозах. Але слід враховувати, що зі зменшенням періоду бюджетування зростає трудомісткість всього процесу та пов'язаний з цим інформаційний потік.

У рамках системи бюджетування інформація акумулюється й аналізується не по підприємству загалом, а за центрами витрат.

Отже, створення і функціонування системи бюджетування містять:

- визначення центрів витрат;
- налагодження окремого обліку загальновиробничих витрат для кожного центру відповідальності;

- складання окремого бюджету для кожного центру відповідальності;
- регулярне складання звітності з виконання бюджетів;
- контроль відхилень та аналіз причин їх виникнення.

У практиці планування виділяють два типи бюджету: простий і складний. Простий бюджет, у якому кожному його елементу відповідає чітко визначена сума. Складні бюджети характеризуються тим, що основні елементи розбиваються за аналітичними підстаттями з відповідною сумою.

На нашу думку, можна застосовувати два основних підходи, а саме гнучкі та фіксовані бюджети.

Гнучкий бюджет має використовуватись при плануванні змінної частини витрат та відображає їх обсяги при різних обсягах виробництва відповідного центру витрат. У гнучкому бюджеті зазначається ставка змінних витрат на одиницю обсягу продукції. Така ставка – це норма, помножена на ціну, якщо нормується стаття витрат, на яку впливає ціновий фактор (витрати матеріалів).

Постійні витрати виділяються окремо. За допомогою формул, що пов'язують витрати і первинні фактори діяльності центрів витрат, можна розробляти плани для різних рівнів обсягу виробництва. Гнучкий бюджет найкраще підходить для центрів повністю регульованих витрат, оскільки він відображає, як керівник центру відповідальності, реагуючи на зміни зовнішніх факторів, може впливати на обсяг витрат. За принципом гнучкого бюджету можна нормувати витрати на технічне обслуговування, утримання устаткування, обслуговування виробництва тощо. Зазвичай, для визначення загальних обсягів витрат зі статей, щодо яких запроваджується гнучке бюджетування, центри витрат на етапі підготовки бюджетів мають надати прогностні значення первинних факторів (зовнішніх умов) діяльності на період бюджетування. Операція множення прогностних значень основних показників базового рівня на надані «згори» нормативи витрат на одиницю таких факторів дає в результаті прогностне значення певної статті витрат щодо кожного центру витрат, а в консолідованому вигляді – бюджет витрат всього підприємства.

Фіксований бюджет не змінюється залежно від зміни рівня ділової активності чи від зміни зовнішнього навантаження на центр витрат (наприклад, зміни виробленої продукції). Тому фіксований бюджет використовується для планування частково регульованих

витрат, які не залежать безпосередньо від обсягів навантаження та для яких взаємозалежність «вхід-вихід» має не настільки явний характер. За допомогою фіксованих бюджетів можуть плануватись витрати на ремонт основних засобів, витрати на охорону праці, утримання приміщень тощо. Зазвичай, такі статті бюджету будуть лише умовно «фіксованими». Тобто вони не будуть реагувати на зміни та коливання зовнішніх факторів (навантаження) у короткостроковому періоді, такому як місяць або квартал. У більш тривалому періоді витрати за такими статтями бюджету повинні прив'язуватися до середнього навантаження на центр витрат, тобто враховувати загальну тенденцію зменшення або зростання показників первинних факторів, що характеризують діяльність центру витрат. Як механізм такої прив'язки можна застосувати апарат регресивного аналізу. У процесі його використання визначаються середні по підприємству регресійні залежності різних видів витрат від зазначених факторів. У результаті шляхом підставлення фактичних значень тих чи інших факторів в отримане рівняння визначається обсяг витрат такого виду для цього центру, який відповідає середньому по підприємству співвідношенню витрат та обраних факторів. Отримане значення і приймається як нормативне.

Для бюджетування витрат можна застосовувати такі різновиди фіксованих бюджетів:

- бюджети «від досягнутого» або «через приріст» складають на підставі статистики минулих років з урахуванням можливої зміни умов діяльності підприємства чи його підрозділів. Прирістним методом можна планувати, наприклад, витрати на оплату праці, зокрема витрати на вислугу років;

- бюджети з аналізом додаткових варіантів відрізняються від звичайних прирістних бюджетів аналізом різноманітних варіантів. Наприклад, такий бюджет може містити варіанти, за якими сума витрат збільшується або скорочується на 5, 10, 20 %. Цей підхід проміжний між бюджетом від досягнутого та бюджетом «з нуля»;

- бюджет «з нуля» розробляється, виходячи з припущення про те, що для такого центру витрат бюджет складається вперше.

Безперечно, повноцінне функціонування системи бюджетного планування тісно пов'язане з оптимізацією інформаційних потоків підприємства, а, враховуючи його масштаби та особливості структури, це неможливо без автоматизації процесів діяльності з використанням сучасних інформаційних технологій.

Висновки. Сучасні умови діяльності диктують потребу володіння значним обсягом оперативної детальної інформації, яка дозволить приймати рішення з оптимізації фінансових та матеріальних потоків. Для того, щоб контролювати виконання плану, збирати витрати та зводити баланс щодня, потрібен принципово новий рівень автоматизації обліку та планування. У межах постановки системи бюджетування необхідно вирішувати задачу автоматизації в масштабі всього підприємства, а не окремих його служб.

1. Косарев О.Й. Методологія бюджетування діяльності підприємств [Текст] / О.Й. Косарев, В.М. Волик. – К.: НАУ, 2004. – 96 с.
2. Кузьмін О.Є. Бюджетування в системі управління організацією: теоретичні та прикладні засади : [монографія] / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – К. : Кондор, 2007. – 234 с.
3. Куцик П.О. Бюджетування як основна складова оперативного планування та фінансового контролінгу вищих навчальних закладів / Куцик П.О. // Економічні науки. Серія “Облік і фінанси”. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 7 (25) – Ч.2 – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. – Луцьк, 2010. – 556 с.
4. Партин Г.О. Бюджетування у системі управління витратами підприємства / Г. О. Партин // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 50–53.
5. Попов А.А. Бюджетирование как инструмент финансового планирования//http://www.cfin.ru/management/finance/budget/budget_planning.shtml